

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Ελλάδα βρίσκεται σήμερα την τελευταία θέση στον Ευρωπαϊκό Δείκτη Ισότητας των Φύλων (EIGE 2020) και η πρόσφατη εξέλιξη της συγχώνευσης της Γραμματείας Ισότητας των Φύλων με την οικογενειακή και δημογραφική πολιτική δεν προοιωνίζεται κάποια βελτίωση της κατάστασης. Αντίθετα, καταργεί την αυτοτέλεια της μόνης δημόσιας πολιτικής που συστηματικά προωθεί την ισότητα των φύλων στη χώρα παρά τις ποικίλες, εγγενείς, ρητές ή άρρητες αντιστάσεις του πολιτικού και διοικητικού συστήματος, των πατριαρχικών δομών της κοινωνίας – μιας κοινωνίας που αλλάζει αργά και βασιανιστικά, που εκσυγχρονίζεται μόνον όταν πιέζεται οικονομικά ή όταν τα κινήματα διεκδικούν το αυτονόητο.

Στο βιβλίο αυτό συγκεντρώθηκαν και αποτιμήθηκαν κριτικά τα βασικά στοιχεία των πολιτικών ισότητας των φύλων στα τρία επίπεδα διακυβέρνησης: του ΟΗΕ, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας. Στόχος μου ήταν να δείξω την ιστορική εξέλιξη των πολιτικών ισότητας στη χώρα από την μεταπολίτευση μέχρι σήμερα, εντοπίζοντας τους παράγοντες που τις προώθησαν και τα εμπόδια που αντιμετώπισαν στην εφαρμογή τους. Στόχος μου ήταν επίσης να αποτιμήσω τον ρόλο που έπαιξαν τα πολιτικά κόμματα που κυβέρνησαν, οι γυναικείες και φεμινιστικές οργανώσεις και οι φεμινίστριες σε πολιτικές και διοικητικές θέσεις μέσα και έξω από τους θεσμούς.

Η κριτική αποτίμηση της πορείας των πολιτικών ισότητας επικεντρώνεται σε τέσσερα διακριτά στοιχεία του κύκλου ανάπτυξης της δημόσιας πολιτικής (policy cycle): το γενικό πλαίσιο πολιτικής (policy context), το θεσμικό πλαίσιο (institutional framework), τους στόχους της πολιτικής (policy objectives) και τα εργαλεία άσκησης της πολιτικής (policy tools) (Anderson, 2014· Birkland, 2019· Dunn, 2015).

Στο γενικό πλαίσιο της πολιτικής εντάσσονται οι οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συγκυρίες στα τρία επίπεδα διακυβέρνησης. Ο διεθνής ανταγωνισμός των δύο κόσμων μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980, η παγκοσμιοποίηση και η αντίθεση αναπτυσσόμενων ή αναπτυσσόμενων χωρών αποτέλεσαν

το γενικό πλαίσιο δράσης του ΟΗΕ. Η πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, το περιεχόμενο και η εξέλιξη της Κοινωνικής Ευρώπης και η διεύρυνση προς ανατολάς συνέθεσαν το γενικό πλαίσιο στο ευρωπαϊκό επίπεδο. Στην Ελλάδα η μεταπολίτευση, η κοινωνική ατζέντα του ΠΑΣΟΚ και οι έντονα πατριαρχικές καταβολές της ελληνικής κοινωνίας καθόρισαν τις μορφές και το περιεχόμενο των πολιτικών ισότητας των φύλων.

Και στα τρία επίπεδα διακυβέρνησης, οι νομικές ρυθμίσεις (Συμβάσεις, Οδηγίες, Νόμοι, μαζί τις Συνθήκες της ΕΕ και τα Συντάγματα) και οι θεσμικοί μηχανισμοί (UN WOMEN, Επίτροπος για την Ισότητα, Γενική Γραμματεία Ισότητας) συνθέτουν το *θεσμικό πλαίσιο* και τα περιθώρια των δημόσιων πολιτικών.

Οι *θεματικοί στόχοι* συναρτώνται με το περιεχόμενο της έννοιας των δικαιωμάτων των γυναικών και της ισότητας των φύλων και διαμορφώνονται ανάλογα. Ίση πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, ίση μεταχείριση στην αγορά εργασίας, ισότιμη κατανομή της φροντίδας των παιδιών, ισόρροπη συμμετοχή στην εξουσία, πλήρης άσκηση των δικαιωμάτων των γυναικών, συμμετοχή των γυναικών στην ανάπτυξη κ.ά. αποτελούν του κύριους στόχους της πολιτικής.

Τέλος, οι *στρατηγικές και τα εργαλεία* άσκησης πολιτικής (νομική κατοχύρωση, θετικές δράσεις, gender mainstreaming κ.ά) διαμορφώνονται ανάλογα με τις συγκυρίες, τους διαθέσιμους πόρους, την πολιτική βούληση της πολιτικής εξουσίας και τις πιέσεις και διεκδικήσεις των γυναικείου και φεμινιστικού κινήματος.

Για την ιστορική αναδρομή στις πολιτικές του ΟΗΕ, της ΕΕ και της Ελλάδας αντλήθηκαν πληροφορίες και υλικό από τρεις πηγές:

α) τη νομοθεσία και τα επίσημα κείμενα πολιτικής των δημόσιων φορέων άσκησης πολιτικής, στα οποία αποτυπώνονται οι στόχοι, οι στρατηγικές και τα εργαλεία των πολιτικών ισότητας των φύλων.

β) την φεμινιστική έρευνα και κριτική ανάγνωση των δημόσιων πολιτικών ισότητας, που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο των σπουδών φύλου (gender studies) και των σπουδών δημόσιας πολιτικής (public policy studies).

γ) τις εμπειρίες μου από τη συμμετοχή σε θέσεις σχεδιασμού και άσκησης πολιτικών ισότητας στην ΕΕ και την Ελλάδα, την οποία προσεγγίζω με γνώμονα την προσωπική μου δέσμευση στην προώθηση της ισότητας των φύλων και στις αρχές του ριζοσπαστικού φεμινισμού.

Με την συχνή αναφορά μου σε συγκεκριμένες γυναίκες, πολιτικά πρόσωπα ή διοικητικά στελέχη που έπαιξαν ρόλο στη διαμόρφωση των πολιτικών, θέλω να τονίσω την ύπαρξη ενός σημαντικού *θεσμικού ακτιβισμού* στο πεδίο της ισότητας των φύλων, δηλαδή την μεταφορά των αιτημάτων κοινωνικών κινημάτων μέσα στους θεσμούς από πρόσωπα που βρίσκονται σε κομβικές πολιτικές ή διοικητικές θέσεις (Pettinicchio, 2012).

Το Πρώτο Μέρος του βιβλίου αναφέρεται στην πολιτική του ΟΗΕ για τις

γυναίκες, την οποία ο οργανισμός έχει εντάξει στην ευρύτερη αναπτυξιακή ατζέντα. Η αναφορά αρχίζει από τις φεμινιστικές παρεμβάσεις κατά την συγκρότηση της Κοινωνίας των Εθνών το 1919 και τελειώνει με την αναφορά του Γενικού Γραμματέα Αντόνιο Γκουτέρες στις επιπτώσεις της πανδημίας στην βία κατά των γυναικών το 2020. Το Δεύτερο Μέρος, για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ξεκινά με την Συνθήκη της Ρώμης το 1957 και τελειώνει με την Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων της Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν, το Μάιο του 2020. Το Τρίτο Μέρος, για την Ελλάδα, αρχίζει με το Σύνταγμα του 1975 και τελειώνει με την κατάργηση της αυτοτέλειας της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων το Ιούνιο του 2019.

Στις καταληκτικές επισημάνσεις διατυπώνονται ορισμένες συμπερασματικές σκέψεις για την πορεία των πολιτικών, την αλληλεπίδραση των τριών επιπέδων, με έμφαση στις επιδράσεις του ΟΗΕ και της ΕΕ στην Ελλάδα, και τις διαχρονικές ομοιότητες και διαφορές των εθνικών πολιτικών. Επισημαίνονται τα βασικά εμπόδια και οι θεσμικές ή ιδεολογικές αντιστάσεις στην εφαρμογή των πολιτικών, αλλά και οι κίνδυνοι οπισθοδρόμησης που προκλήθηκαν και συνεχίζουν να προκαλούνται από την ενδυνάμωση λαϊκιστικών και εθνικιστικών πολιτικών δυνάμεων.